

A. BUTTIMER, 1971, *Society and Milieu in the French Géographic Tradition*, Association of American Geographers Monograph Series, n.º 6. Rand. McNally and Company, Chicago; 226 pp.; bibliogr., índexs. Traduït al castellà, 1980: *Sociedad y medio en la tradición geográfica francesa* (Pilar Martínez Cordero); Oikos-tau, s.a.; Ciencias geográficas, n.º 6; Vilasar de Mar (Barcelona); 215 pp.; bibliogr. i índex.

El llibre d'Anne Buttimer és una aportació fonamental a l'estudi de l'evolució de les idees en el pensament geogràfic. Anne Buttimer neix l'any 1939 a Corcaigh (Irlanda). Després de llicenciar-se a la Universitat Nacional d'aquest país, amplia els seus estudis als EUA. El seu interès per la temàtica de l'escola possibilista francesa la portà a realitzar diversos treballs a Universitats franceses, en la dècada dels seixanta, dels quals naixerà aquesta obra, amb la qual es doctorà en Geografia, l'any 1964, a la Universitat de Washington. Anne Buttimer, un dels noms més representatius de l'actual corrent de geografia humanista, centra la seva investigació en l'escola francesa. Però en aquest assaig, no es limita a fer una exposició sistemàtica del que fou i és aquesta escola, sinó que intenta envigorir i modernitzar les recerques de la geografia regional tradicional. En aquest sentit, no deixa de ser paradoxal i significatiu que sigui precisament Buttimer, una geògrafa de formació anglosaxona, la que acabi suggerint, al final del seu llibre, una unió profitosa entre el Vidalisme, com ella l'anomena, i els moderns corrents geogràfics.

En no ser, doncs, el llibre, una simple

exposició descriptiva sinó més aviat un assaig orientat bàsicament a aconseguir un renovellament de l'escola francesa, l'autora no segueix un estricte ordre cronològic i opta per un ordenament metodològic i conceptual. No obstant, en delimita tres períodes: la fundació i la primera generació, de 1880 a 1918; la segona generació o període d'entre guerres, de 1919 a 1940, i el període de debat metodològic i de renovació, és a dir, de 1940 fins avui.

En el primer període exposa el context en el qual Paul Vidal de la Blache (1845-1918), fundador de l'escola geogràfica francesa, es va formar. Entre els pensadors que l'influenciaren cal fer esment de Montesquieu, Rousseau i el sociòleg Le Play. Vidal va proporcionar a la geografia els conceptes clau de «medi», «gènere de vida», «civilització» i «circulació». La formulació del concepte «gènere de vida» té una importància cabdal perquè introdueix els temes socials en la geografia i explica el paper dels homes en relació amb el medi; fet que serà la base d'on partirà el possibilisme en clara oposició amb el determinisme geogràfic alemany. Amb aquest concepte, Vidal designa el conjunt d'activitats (agricultura, pesca, ramaderia, etc.) que una comunitat determinada realitza per tal de sobreviure. El «gènere de vida» comporta unes tècniques que amb el temps esdevenen tradicionals i possibiliten que els homes s'adaptin al medi. El de «civilització» li ve suggerit per Rousseau en oposar-lo al «d'estat natural» i el de «circulació» per Quesnay. Vidal redefineix aquests conceptes que li faciliten descobrir les relacions entre els «gèneres de vida» en el marc de les regions

franceses, les quals les basava en el «medi natural» que fornía l'home de diferents possibilitats perquè hi pogués establir el seu mode de vida. Cal remarcar també les aportacions que va rebre Vidal de l'historiador Michelet en fer-li veure com les comunitats rurals són el bressol de la civilització francesa, i la de Ratzel, malgrat la polèmica que hi establí, que considerava la morfologia social com les diferents maneres d'adaptació a la terra.

A la segona part, s'analitza el canvi radical que experimentà la geografia francesa en considerar el paper de l'home i la influència que el medi exerceix sobre la societat, és a dir, estableix una íntima connexió entre el medi físic i l'home que hi viu. En aquest apartat es descriuen també els fonaments de la Geografia social que va impulsar Vidal, així com el desenvolupament posterior que dugueren a terme els seus deixebles, inspirats en l'exemple dels seus treballs —particularment, en el seu magistral *Tableau de la géographie de la France*, París 1903. La nova geografia, seguidora de la filosofia de Vidal, delimitava l'objecte del seu estudi en el «pays» y les regions. El paisatge no natural, ja treballat per l'home, es convertia en estudi de les civilitzacions. Per paisatge caldria entendre el conjunt orgànic de trets físics i humans que configuren el territori; una repetició sovintejada d'aquests trets en seria la característica. Aquest concepte s'interfereix, en certa manera, amb el de «regió», només que aquest darrer té un abast més general o, dit d'una altra manera, la regió s'integraria per diferents paisatges, els quals s'unirien entre si per lligams de relació i d'intercanvi, és a dir,

de circulació. En el marc de la regió, s'hi estudiaria el «gènere de vida» i posteriorment als estudis monogràfics, les relacions entre els diferents «gèneres de vida» de les diverses regions franceses, amb la qual cosa ens trobaríem en situació idònia per explicar-nos, ara ja generalitzant-ho, els fenòmens geogràfics i el funcionament global de la societat. Acaba fent una referència a J. Bruhnes, el qual s'apropà a altres disciplines i va distanciar-se de la tradició regional per introduir la geografia temàtica i social aplicada a les regions. Per a ell, la regió ja no és l'objecte d'estudi sinó només el marc dels estudis sistemàtics dels fenòmens.

A la tercera part s'analitza la segona generació —la del període d'entreguerres—, la qual abandona la descripció del «pays» per estendre's a àrees d'escala continental, cosa que, segons Buttimer, fa amb molt menys d'èxit. Tanmateix, l'autora considera que, juntament amb les monografies locals de les primeres èpoques, els esudis continentals de les sèries de la «Geographie Universelle» (1927-1948) són excel·lents contribucions de l'escola geogràfica francesa. Entre els geògrafs d'aquesta segona generació cal destacar Jules Sion, especialitzat en Normandia —tema de la seva tesi— i posteriorment en regions de l'àrea mediterrània i de l'àrea tropical. J. Sion introdueix una dimensió subjectiva, psicològica i ecològica de les formes socials en els estudis regionals. Albert Demangeon, el qual va fer la tesi sobre Picardia i que és considerat com un dels millors i més representatius membres de l'escola francesa clàssica, va desenvolupar una proposta economicista i funcional

en la seva dedicació a l'hàbitat rural, el poblament i la circulació. Aquests estudis, juntament amb els de Blanchard, van enriquir considerablement el contingut bàsic vidalià i s'obrí un nou camí en els estudis rurals, en distingir la «geografia agrària» —como a estudi de l'organització espacial del paisatge agrícola— i la «geografia agrícola» —com a estudi de la dinàmica interna de la vida agrícola: producció i tècniques. En aquest mateix sentit de desenvolupament del nucli inicial vidalià, cal esmentar els estudis de Vallaux sobre la dimensió sociopolítica de l'home al sí de de l'organització social i condicionada per la diferenciació de l'espai, amb la qual cosa s'introdueix un enfocament comparatiu en l'anàlisi de la societat. En tractar aquesta part, Buttimer ho fa doncs, sobretot, des d'una perspectiva temàtica en analitzar la incorporació de nous aspectes que van ampliar, enriquint-los, els continguts inicials i els van estendre a les noves preocupacions socials i, especialment, a la problemàtica urbana. L'autora també remarca com en aquest període, la conflictivitat social i política es reflecteix en l'evolució temàtica i metodològica dels diferents autors.

A la quarta part, «Inventari i perspectiva de la tradició vidaliana», parla de la generació de postguerra en la qual hi sobresurten dos noms principals: Maximilien Sorre, autor de l'obra fonamental *Les fondaments de la géographie humaine*, i Pierre George. Sorre es va dedicar a sintetitzar la geografia de Vidal i va contribuir al desenvolupament de la geografia social mitjançant l'estudi de temes exclusivament humans, elaborats sistemàticament i

per separat i aplicats posteriorment a l'estudi de les regions en els seus aspectes sociopolítics i econòmics. Va fer una aproximació a d'altres disciplines, principalment la sociologia, i va reconèixer la gran importància del context urbà. En aquesta línia, el seguí André Cholley, per a qui el concepte vidalià de «medi» havia deixat de tenir un contingut merament biofísic per convertir-se en l'organització de les forces productives dintre d'un marc espacial determinat. Pierre George es dedicà fonamentalment a l'estructura econòmico-social de les seves vessants urbanes i rurals i analitzà els canvis espacials, producte de diferents processos socials, en els diferents sistemes econòmics. Critica conceptes bàsics com el de «gènere de vida» que, per a ell, seria més un efecte que no una causa, i replanteja la relació home-medi explicant-la en termes de coeficients de productivitat. Pierre George recull, a més, l'interès per la demografia i conceptes com els d'equilibri, problemàtica suburbana, moviment urbà, etc. que havien sorgit en la postguerra. Planteja una Geografia Humana on reconeix l'especialització científica i la necessitat de dur a terme estudis interdisciplinaris.

A la cinquena part del llibre, Buttimer recopila els conceptes bàsics vidalianes i n'estudia la seva evolució. Així el «gènere de vida» ja no és el nucli dels estudis regionals perquè no és vàlid per a l'anàlisi de les societats modernes i desenvolupades. El de «circulació» es subdividirà, d'una banda, en paràmetre del grau d'organització espacial d'una societat i, d'altra banda, com a impuls creatiu dels canvis regionals.

En aquest ampli estudi, Buttimer clarifica considerablement el procés evolutiu de l'escola francesa, partint de Vidal de la Blanche per arribar als nous corrents que cerquen una alternativa metodològica al regionalisme i que es distancien de l'ideal global de la tradició vidaliana per centrar l'anàlisi a problemes contemporanis. En aquest sentit ella afirma: ... la «geografia dels llocs» Ritteriana i Vidaliana ha estat gradualment desplaçada per la geografia orientada a la «geografia de l'espai». Però l'objectiu fonamental de l'autora no és tant fer una descripció del procés evolutiu de l'escola francesa com proposar una relectura que permeti recuperar, reactualitzant-los, alguns conceptes vidalianes que enfatitzen l'acció de l'home en el medi. Enllaça, d'aquesta manera la seva concepció humanística —de la qual n'és, com ja s'ha dit, una representant significativa en el pensament geogràfic actual i com pot desprendre's de les seves últimes publicacions de mitjans la dècada dels setanta— i de la regió com a espai viscut. Si bé sembla difícil que Buttimer pugui imposar els seus postulats, en el sentit de modernitzar el vidalisme, si res més no, el seu assaig té el mèrit de recordar-nos el deute amb els geògrafs francesos per haver-se enfrontat amb problemes fonamentals. Amb tot, avui sembla difícil que es pugui assolir una unificació de criteris semblant a la que aconseguí Vidal de la Blanche en el seu temps, quan va dotar la geografia d'una metodologia pròpia i diferent de les altres ciències socials.

Com a consideracions finals, cal remarcar que tot i la seva claredat expositiva, aquest no és un llibre fàcil. És un llibre

molt dens en continguts conceptuals i, per tant, seguir-lo requereix un coneixement previ de la matèria. No és, doncs, un llibre indicat com a manual per a principiants que vulguin familiaritzar-se amb l'escola francesa. El llibre que, com s'ha dit, no disposa d'una estructura cronològica no és però difícil de manejar gràcies als complets i exhaustius índexs d'autors i de matèries que el completen. Conté, a més, una abundosa bibliografia amb l'enumeració de 470 obres. Cal destacar també que és un llibre molt documentat, il·lustrat amb nombroses cites textuais, i elaborat amb moltes entrevistes personals amb molts dels autors dels quals tracta.

Tot i que pugui sorprendre que aquesta obra l'any 1964, publicada als EUA l'any 1971 y traduïda al castellà l'any 1980, es presenti com a novetat, aquest fet no és cap contrasentit. La validesa d'aquest llibre, no desfessat, el consolida com una obra clàssica.

Clara Cornudella Martorell

VILA VALENTÍ, J., *Introducción al estudio teórico de la Geografía*, vol. I Objetivos, contenidos y enfoques, Ariel, Ariel Geografía, Barcelona 1983; catorce capítulos, 377 pp.

En los últimos años estamos asistiendo a la aparición de numerosas obras de reflexión teórica sobre la historia de la Geografía y los problemas epistemológicos y